

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΩΝ ΛΟΓΙΩΝ ΜΑΣ

ΤΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΜΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στις σελίδες αυτές, που δεν είναι ιστορία, μοιούνται κοινή μ' αυτήν έχουν θεά, τη Μνημοσύνη, δε θα κρατήσω ούτε χρονολογική σειρά, ούτε ιστορική μέθοδο. Είναι σκορπια φύλλα, που τα προφέρο στον άναγνώστη, όπως τα φέρνει η μνήμη, που αγαπά να κάνη, πολλές φορές, τα πρώτα ύστερα και τα ύστερα πρώτα, που κάποτε στα μικρόντα είναν ζωηρότερο το φώς της και στα κοντινά θαμνότερο, που, τέλος, από τα πρόσωπα και τα πράγματα που πάρασαν μπροστά της, κρατεί, τώρα, μία άσημαντη λεπτομέρεια, παρατρέποντας μία σπουδαία πράξη, και τότε πάλι σταματά στις μεγάλες γραμμές, σβύνοντας από τον πίνακα της κάθε τι άλλο. Ίστορικός της μνήμης, που άν δεν έχουν πάντοτε κάποιο βαθύτερο λόγο, έχουν όμως πάντοε την ιδιαίτερη χάρη τους. Θα μού ήταν βέβαια, εύκολο γράφοντας τις σελίδες αυτές να τους δώσω κάποια ιστορική μέθοδο, να συμπληρώσω τις χροολογίες τους, να κατατάξω την ύλη της διήγησής μου με τη χρονολογική της σειρά και να συμπληρώσω, από πληροφορες ή διαβρώματα, τα κενά, που βρ σκονιαί ανάμεσός της. Προτίμησα να μεταφέρω στο χαρι πρόσωπα και πράγματα, με την άσφαξη και το άνακτώμα, που μού τὰ παραδίει η μνήμη μου, η μνήμη, που, όπως ξέρομαι δλοι μας, αγαπά να ξαναγορίση στα παλιά, από δρόμους δικούς της, χωρίς να προτιπά ποτέ τη συντομοτέρα ευθεία, και να σταματά, όπου τη βγάλλο το περιπατήμα της, σάν το διαβάτη, που έχασε το δρόμο του και είναι εύχαριστήμενος που τον έχασε. Ο άναγνώστης, άν θέλη, μπορεί να με ακολουθήση στο άταχτο αυτό ταξείδι, άνάμεσα σε πρόσωπα και πράγματα, όπως του το προσφέρω.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΒΩΚΟΣ

Ο Γεράσιμος Βώκος είναι η πιο παλιά μου φιλολογική γνωριμία. Γνωριστήκαμε μικρά παιδάκια στον Πειραιά—δύο, τρία χρόνια μάζ χωρίςαν στην ηλικία— όπου τα σπιτία μας ήσαν κοντά το ένα με το άλλο, με την ευκολία που γνωρίζονται τα γειτονόπουλα. Δεν ξέρω, άν, από τη μικροτάτη αυτή ηλικία, κάποιον κοινά ψυχικά χαρακτηριστικά, θαμένα και άφανέροτα άξονα, αλλά βαθεία χαραγμένα στα θεμέλια της ζωής, ενώνουν τους ανθρώπους. Ομοίωμα όμως, ότι κάποια ξεχωριστή μυστική συνενόηση είχαν οι ψυχές μας, μοιούνται—φαινομενικά έγω ήτρωος και ντροπαλός, έξείνος ζωηρός και άνησχος—οι χαρακτήρες μάζ δεν φαινονταν και πολύ ταιριασμένοι. Στα παιγνίδια μας είματαν πάντα άχώριστοι και τα μαλλομάτια μάζ δεν κρατούσαν πολλόν καιρό. Το στοματιούλο έξείνο παιδάκι, με το μεγάλο κεφάλι, τα όρθα και άνωπότερα μαλλιά, που του έδιαν όψη σπαντόζοινα και τα μεγάλα όλοστρογγύλα, ζωηρά μάτια, μού μένον από τότε βαθιά χαραγμένα στη μνήμη μου και πάντα η φαντασία μου, κάθε φορά, που βλέπω μία γεροντική του εικόνα—άλλαξα, λοιπόν,τόσο πολύ κ' έγω, Θεέ μου!—προσπαθεί ν' άντικαταστήη το άγνωριστο έξείνο κεφάλι με το ζωηρό και χαριτωμένο κεφαλάκι του μικρού παιδιού. Από τα παιδάκια όμως αυτά κοινά με χρόνια και από τα πρώτα μάζ παιγνίδια, ζωηρότερα μού μένει ένταυτομένο το δάκρυο, που κάναμε μαζί στην αυλή του δικού μου σπιτιού. Ίσως νά μην είναι πολύ άρθάριστο νά πη κανείς, πως αυτή στάθηκε και η πρώτη μου φιλολογική συνεργασία με το Βώκο.

Ο κ. Παύλος Νιρβάνας

Από τότε τον έχασα για λίγα χρόνια. Ο πατέρας του, ο Θεόδωρος Βώκος, άξιωματικός τότε του Π. Ναυτικού, είχε μετατεθεί από τον Πειραιά και είχε πάρει την οικογένεια μαζί του. Ύστερ' από λίγα χρόνια, τον ξαναείδα, μαθητή του γυμνασίου, νομίζω, με τα χειρόγραφα της πρώτης του ποιητικής συλλογής. Είχα άρχισει νά γράφω κ' έγω στίχους και έτσι βρεθήκαμε συνάδελφοι. Έξανα συνδρομητές—μού είπε—και θά βγάλω ένα μικρό τόμο. Μην βιασθής, Γεράσιμος... του είπα. Άρρησε τα λίγον καιρόν άξονα στο συρτάρι σου, για νά τα ξαναδείης με καινούργιο μάτι. Ήτανε μιά συμβουλή, που μού την είχανε δώσει κ' έμένα και την έδιναν κ' έγω στο φίλο μου, χωρίς νά ξέρη καλά—καλά γιατί. Δεν την ακολουθήσε όμως, όπως δεν είχα άκολουθήση κ' έγω τη συμβουλή των μεγαλύτερων μου, για νά μετανοήσουμε άργότερα και οι δύο. Άξανα, μιά ημέρα, χωρίς νά μού πη τίποτε στο μεταξύ, άνος τυπώνει τα ποιήματά του, μού παρουσίασε τον τόμο του, που λίγα χρόνια ύστερα γύρευε τα αντίτυπά του, στα βιβλιοπωλεία και στις βιβλιοθήκες των φίλων του, για νά τα παραδώση στις φλόγες. Όταν κάποτε του θήκησα, με όλη μου την άδοξότητα, δύο στίχους από την πρώτη του αυτή συλλογή, λίγο έλειψε νά τὰ χαλάσουμε. Δεν μπορούσε νά τους άκούση, χωρίς νά του άνακατωθούν τα νεύρα. Τους δύο αυτούς στίχους—και είναι οι μόνοι, που έσσωσε η μνήμη μου—τους θυμήθηκα άξονα. Ο ένας ήτανε αυτός: Υγρως την άκάνθινον, μεγάλην κεφαλήν του.

Η « ακάνθινος μεγάλην κεφαλήν » ήτανε, άπλουστάτα, η αυτοπροσωπογραφία του. Ο άλλος στίχος είναι μυσός, από μιά σκηνή

μέσα στην ταβέρνα, όπου η δημοτική, για το χατήρι ενός συνηχητικού εφφέ χορεύει κερνάει την καθαρεύουσα.

Ω κάπελα, τὰ κίπελα...

Άλλά και με τέτοιους στίχους, ο Βώκος, ήτανε από τότε ένα δυνατό τάλαντο. Και δεν άργησε νά το δείξη.

Ξαναβλεπόμαστε, ύστερ' από λίγα χρόνια στον Π. Ναυστάδιο, αυτός ύπολογιστής του Π. Ναυτικού, προωρισμένος νά συνεχίση το ναυτικό στάδιο της οικογενείας του—ο πατέρας του τον έπαυσε από μικρό μαζί του σε ταξείδια με τα πολεμικά καράβια— κ' έγω άνθυπιάτρος του Π. Ναυτικού, που πήγαινα νά κάνω την πρώτη μου έφημέρευση στο ναυτικό νοσοκομείο του Ναυστάδιου. Ήθεε νά με ύποδεχθώ στην προκυμαία, μόλις άποβιβάσθηκα απ' την «Ευζαίρια». Έκανε τότε την ύπηρεσία του στα γραφεία του Ναυστάδιου, και, στις φώρες που του έμεναν έλευθέρως, μεταίραζε, με το καντάκι λαϊκά μυθιστορήματα, για κάποιες εδούσεις, που έκανε τότε η «Αζροπόλις». Έτσι, με το μισθό του ύπολογιστού και με τη μεταφραστική του εργασία, περνούσε πλουσιοπάρωχα για τη ζωή εκείνη. Η χαρά μου νά τον άπανθήσω στην έρημιά του Ναυστάδιου, όπου πήγαινα, με βαριά καρδιά, νά σλαβάσω για πρώτη φορά την έλευθερία μου, ήτανε μεγάλη. Δεν μπορούσα νά επιθυμήσω καλύτερο σύντροφο.

— Έννοια σου και θά καλοπεράσουμε εδω... μού είπε. Έγω έχω ένα βαρβάκι δικό μου και πηγαίνω στο φάρμα, κάθε άπόγεμα. Όταν τελιωσής την ύπηρεσία σου, θά περάσω νά σε πάρω από το νοσοκομείο...

Μείναμε σύμφωνοι και, το άπόγεμα, με το βαρβάκι του Βώκου, κάναμε ψαρεύοντας το γόδο των άκτών του Άράπη, μιλώντας για φιλολογία, και για όλα τα πράγματα τὰ άσχετα με την ύπηρεσία του άνθυπιάτρου και του ύπολογιστή.

Ο ποιητικός όμως αυτός περίπατος είχε τραγικές συνέπειες για μένα. Το ίδιο άπόγεμα είχαν φέρει κάποιον τραυματία στο νοσοκομείο. Με ζήτησαν και κάποιος έδοκε την πληροφορία, ότι με είδαν σ' ένα βαρβάκι νά τραβίω κατά το Πέραμα. Ο τότε ύποδιευθυντής του Ναυστάδιου, ο Μιαούλης, που ήτανε περισσότερο γνωστός με το παρατσούκλι Δάσκαλος— όνομα κάποιου ραδιοήγγο δε θυμάμαι ποιού μυθιστορημάτος— μόλις τού άνάφεραν το πράγμα έζημιώτισε την ιδέα, ότι, το είχα στήσει, από το Πέραμα για τον Πειραιά.

Και δεν έχασε καιρό νά με καταγγείλη στο ύπουργείο «επί έγκρατελείης θέσεως». Τίποτα περισσότερο, δηλαδή, τίποτα λιγότερο με είχε για Ναυτοδικείο. Όταν γύρισα από την έξοδμή, ειδοποιήθηκα, ότι βρίσκομαι «έπί περιορισμόν μέχρι νεοτέρας διαταγής». Προτοκοφωμένος στο Ναυτικό, χωρίς νά γνωρίζω πρόσωπα και πράγματα, πήρα το ζήτημα από την τραγικότερη όψη του. Νόμισα πως είχε σημαία η τελευταία μου στιγμή. Ζήτησα νά παρουσιασθώ στον Ύποδιευθυντή, νά εξηγήσω πως δεν είχα δραπετεύσει, νά βεβαιώσω ότι βρίσκομαι στη θέση μου, αλλά ο άγιος άνθρωπος δε θέλησε νά με δεχθώ. Ο Βώκος, που ήταν και άνησχος, προθυμοποιήθηκε νά μεσολαβήση. Έξείνος όμως του άπάντησε, ότι μιά φορά που τηλεγράφησε στο ύπουργείο δεν μπορεί νά ληη και ξαναλήη. Το άποτέλεσμα ήτο, πως πέρασα όφες άγωνίας, ως που νά γυρίσω τη Δευτέρα—σαββατοβράδο είχαν γίνει όλα αυτά—ο τακτικός Διευθυντής, ο μακαρίτης Κουτσούκος και νά κανονισή «έπεικώς» την ύπόθεσή μου.

—Τί μούκανες, καημένε Βώκο, τί μούκανες; του έλεγα.

Και ο καλός Γεράσιμος ήτανε, πράγματι, άπαρηγόρητος για το κακό, που μού είχε κάνει, άθελά του, και που όδός μου άφρασε καμιά μνησικακία στη ψυχή μου για τον άγαπητό μου φίλο.

(Έπειτα: συνέχεια)

Καις Νιρβανας